

Астана қаласындағы мектеп-лицей № 60-та біз соңғы төрт жыл бойы Іс-әрекетті зерттеуге (ІӨЗ) адал болып келеміз. Бұл біздің кәсіби болмашылықты терең меңгеру, бірлескен ойлау тәжірибесіне сенімімізден туған, себебі ол білім беру процесін жақсартудың қуатты қозғаушы күші болып саналады. Біздің негізгі мақсатымыз – мұғалімдердің үнемі өз тәжірибелерін талдап, ойлап, жетілдіретін динамикалық орта құру. Осы жылдар ішінде Іс-әрекетті зерттеу біздің кәсіби дамудың ажырамас бөлігіне айналды.

Жылдар өте келе зерттеу ауқымы кеңейді. Алғашында бірнеше ерікті адам қатысса, қазір 35 мұғалім бағанадағы негізгі командаға бірікті. Бұл бірлескен күшімізді біріктіріп, әртүрлі көзқарастарды ортаға салып, білім берудегі күрделі мәселелерге біріккен көріністе қарсы тұруға мүмкіндік берді. ІӨЗ бізді реактивті оқытудан алдын ала жоспарлауға және оқушы-орталы сабақтарға көшуге көмек білдірді. Сондай-ақ, ашық пікір, инновация және шынайы рефлексияны бағалайтын кәсіби оқу орталығы қалыптастырылды. Нәтижесінде мұғалімдер мен оқушылар өздерінің оқу процесіне жауапкершілік ала бастап, мектеп мәдениетін жанды, ойлы және қамтылған жағдайға айналдырды.

2024–2025 оқу жылында біздің Іс-әрекетті зерттеу тобы, яғни 35 мұғалім, екі негізгі мәселеге назар аударды: (1) оқушылардың оқу мотивациясының төмендігі, (2) олардың оқу әдебінің, әсіресе сауатты оқуға деген қызығушылықтың нашар болуы. Бұл мәселелер оқушы жетістіктеріне ғана емес, олардың ұзақ мерзімді қызығушылығы мен оқу сүйіспеншілігіне де әсер еткен. Бұл баяндама біздің ІӨЗ сапарымыздың толық көрінісін, мұғалімдердің пікірлері, алынған сабақтар және аудиториядағы елеулі әсерлерді қамтиды.

Мәселені анықтау

Зерттеу идеясы әр сенбі сайын өткізілетін рефлексивті семинарлардан басталды, мұғалімдер ондағы сабақтағы қайталанатын қиындықтарды талқылады. Екі басты тақырып анықталды:

- Көптеген оқушылар пәндерге қызығушылық танытпай, сабаққа белсенді араласпайды.
- 5–8 сыныптарда оқушылардың кітап оқуына деген қызығушылығы өте төмен, кейбірі соңғы бір жылда кітап оқымағанын ашық айтты.

Біз зерттеуді екі өзара байланысқан бағытқа бөлдік: жалпы мотивация және нақты оқу мотивациясы. Негізгі зерттеу сұрақтары:

1. Мектебімізде оқушылар мотивациясының төмендеуіне себеп болатын негізгі факторлар қандай?
2. Біз, кәсіби оқу қауымдастығы ретінде, оқушылардың оқуына қызығушылығын қалай арттыруға әрекет жасай аламыз?

Бұл сұрақтарға жауап іздегенде жүйелі мәселелер анықталды: сабақ жоспарлауда оқушы даусының жоқтығы, шынайы бағалау құралдарының жетіспеушілігі, оқу құралдарының ескілігі; сонымен қатар психо-әлеуметтік кедергілер – нәтиже қорқынышы, сәтсіздік қорқынышы және мектепке жат сезіну байқалды. Бұл анықтаулар бізге ішкі мотивацияны арттыруға, оқу процесіне тартуға және мәнді оқу тәжірибесін ұйымдастыруға бағытталған стратегия әзірлеуге көмектесті. Оқиғаның себептерін ғана емес, негіздерін де түсіну бізге трансформациялық және тұрақты тәсілдерді қабылдауға негіз қалады.

Зерттеу кезеңінде оқушымен шағын топтық сұхбаттар, мұғалімдер мен ата-аналар қатысқан фокус-топтар өткізілді. Сол кездесулерде оқушылардың мектепке қатысты көзқарасы мен білім беру мақсаттарымыз арасындағы нақты айырмашылық ашылды. Олар интерактивті, жеке өмірмен байланысқан, психологиялық қауіпсіз орта қаласады. Бұл кері байланыс біздің мақсаттарды оқушылармен бірлесіп жасауға жол ашып, интервенцияларды тек оқушылар үшін емес, оқушылармен бірге ұйымдастыруға мүмкіндік берді. Мұғалімдер мазмұн жеткізуден тәжірибе мазмұнын жасауға көшу қажеттігін түсіне бастады.

Зерттеу әдістемесі

Біз аралас әдістемені қолдандық:

- **Сандық деректер:** оқушылар сауалнамалары, сабаққа қатысу журналдары, оқу диагностикасы, мұғалімдердің бағалау формалары.
- **Сапалық деректер:** оқушыларға сұхбаттар, мұғалімдердің рефлексиялық журналдары, зор бақылау жазбалары, пікірталас топтары.

Іс-әрекеттік зерттеу кезеңдері – жоспарлау, әрекет, бақылау, рефлексия – классикалық кезеңдерімен әр мұғалім өзінің кіші зерттеу циклін жүргізді. Сенбі семинарлары ойларды бөлісуге, аралық нәтижелерді талдауға және бір-біріне қолдау көрсетуге арналды.

Әдістеме икемді, бірақ қатесіз болды: мұғалімдер табыстың индикаторларын белгіледі, сабақтарын нақты мақсаттармен сәйкестендірді. Деректерді жинау үздіксіз болды, бұл үнемі түзетулер және жетілдірулер жасауға мүмкіндік берді. Оқушылар мен мұғалімдер арасындағы кері байланыстың маңыздылығы ерекше көтерілді. Бірлескен бақылау, қосымша сабақтар және бірлескен рефлексия сабақтың мәдениетін байатты. Мектеп әкімшілігі логистикалық және эмоционалдық қолдау көрсетті, бұл мұғалімдердің негізгі жұмысына қосымша зерттеу жүргізуге мүмкіндік берді.

Әр мұғалім ІӨЗ спиральдық моделін қолданды, бұл кіші өзгерістерді нақты уақытта сынап көруге жол берді. Әдістемелік құралдардың әртүрлілігі triangulation (тройналды тексеру) арқылы сенімділікті және талдау тереңдігін қамтамасыз етті. Оқушылардың журналдары, жобалар, оқу журналдары – бұл тартылу мен өсу белгілерінің бай көздері болды. Мектеп деректерді, ойларды және материалдарды цифрлы репозиторийде жинақтап, ашықтық пен бірлескен жауапкершілікті арттырды.

I бөлім: Оқушы мотивациясын арттыру

Көп мұғалімдер оқушылар мақсатсыз білім алып жүр деп байқады – олар сирек мақсат қояды, сұрақ қоймайды және қиындыққа тап болған кезде беріліп қояды. Негізгі себептер:

- бағдарламаның мұғалім-орталы болу;
- оқушы дербестігінің жоқтығы;
- нақты өмірмен байланыстардың аздығы.

Мұғалімдер келесі стратегияларды сынап көрді:

- жобалық-зерттеу тәсілдері;
- кейбір сабақтарда тақырыпты оқушылардың өздері таңдау;
- жеке кері байланыс орнату;
- Kahoot, Padlet, Google Forms секілді цифрлы құралдар енгізу.

12 аптадан кейін айтарлықтай өзгеріс байқалды – оқушылар белсенді, қызығушылықтары артып, сабаққа қатысуы молайды. Тыныш оқушылардың өзі бастама білдіре бастады. Бір мұғалім:

«Мен оқушыларымға өздерінің ғылыми тәжірибелерін құруға мүмкіндік бергенде, олардың ынтасы керемет болды. Бүлологияға жауапкершілік беру мотивацияның кілті екенін түсіндірді.»

Мақсат қою сессиялары, формативті кері байланыс, цифрлы және қағаз журналдар, визуалды прогресс дизайндары енгізілді. Оқушылар өз прогресін көріп, мектепке деген позитивті көзқарасы арта түсті. Қатысулары артты, тәртібі жақсарды, қиын тапсырмаларға тұрақтылықтары белсенді болды. Бұл үрдіс мұғалімдерді жеке-бағдарланған педагогикаға ұмтылуға итермеледі.

Мотивациялық жиындар ұйымдастырылып, онда оқушылар өз табыстарын, оқуға ықпал еткен стратегияларын бөлісті. Қонақ спикерлер жоғарғы деңгейде шақырылды, олардың оқуға деген махаббатына үлгі болды. Портфолиалар оқушы жетістігін айқын көрнекі етіп көрсетті. Академиялық ғана емес, эмоционалды-әлеуметтік дамуға да септігі тиген кешенді әдіс қалыптасты.

Оқушылар мотивациясының сауалнамасы (5–8 сыныптар)

Индикатор	ІӘЗ-ге дейін ІӘЗ-ден кейін	
Сабаққа қатысу	42%	71%
Пәндерге қызығушылық	38%	65%
Мақсат қою	29%	59%
Мектепке позитивті көзқарас	47%	72%

II бөлім: Оқу мотивациясын арттыру

Екінші бағыт – оқудың қиындығы. Бірлескен топ төмендегілерді анықтады:

- тағайындалған оқу мазмұны қызықсыз, ескірген;
- көптүрлі оқу материалдарының жетіспеушілігі;
- оқу тек міндет ретінде қарастырылды.

Біз бастама алдық:

- әр сыныпта «Көңіл-көңіл оқу бұрышы» ұйымдастырылды;
- апталық оқуға арналған шеңберлер, оқушылар таңдаған кітаптар туралы пікір алмасу өткізілді;
- аудио-кітаптар мен визуалды әңгімелеу енгізілді;
- ата-ана мен мектеп қызметкерін оқуға шақырдық.

7-сынып мұғалімі:

«Оқушыларға өздерінің жанр таңдауын ұсынғанда, барлығы өзгерді.»

Кітапхананы жаңарту жобасы жүзеге асырылып, оқушылар кітап ұсынуға және шағын клубтар құруға тартылды. Оқу журналдарының саны өсті, төмен деңгейлі тілмәшілер де

белсенді болды. Оқу барлық пәндерге енгізіліп, балалардың сөздік қорлары, эмпатия және сыни ойлау қабілеттері нығайды.

Reading passport және сынып тақталарында ұсынылған кітаптар отбасы қатысуын да арттырды. “Айдың оқушысы” атты байқау сертификат, сыйлық, және мектеп ғимаратына қоймаларды сыйлады. Бірлескен іс-шаралар оқуға деген мәдениетті артыра түсті.

Оқуға мотивациялау сауалнамасы

Индикатор	ІӨЗ-ге дейін ІӨЗ-ден кейін	
Апта сайын оқу	26%	68%
Оқуға позитивті көзқарас	34%	71%
Книгоәңгімеленуге қатысу	22%	64%
Ай сайын кітапханаға бару	31%	76%

Бірлескен әсер және топтық ойлар

Бұл ІӨЗ жобасы көлемі мен бірлікте ерекшеленеді. Мұнда мұғалімдер бір-біріне қолдау көрсетіп, мақсатты топтық қозғалысқа айналды. Мұғалімдердің пікірлері:

- «Мен мағыналы кәсіби қозғалыстың мүшесі болғанымды сезіндім.»
- «Оқушылардың көзіндегі жалын менің кәсібилігімді оятты.»
- «Бұл жай ғана түзеу емес – бірге өсу.»

Ұжымдық жұмыс сенімділікті және жауапкершілікті күшейтті. Жаңадан келген мұғалімдер тәжірибелілерден үйренсе, тәжірибелі мұғалімдер жаңа әдістерге ашылды. Семинарлар—іс-әрекет зертханаларына айналды, мұнда теория тәжірибемен қосылды. Ашық оқулықтар мұғалімдердің блог жазуына және бөлімдік зерттеу топтарының құрылуына ықпал етті.

Қиындықтар мен алынған сабақтар

Уақытпен жұмыстың үйлесімі – үлкен мәселелердің бірі болды. Мұғалімдер сабақпен бірге деректер жинап, рефлексия жазуға уақыт табуда қиындық көрді. Кейбір қатысушылар зерттеу терминологиясын қабылдауға уақыт жұмсады.

Біз семинар құрылымын жетілдірдік:

- Жаңадан бастаушылар мен тәжірибелі зерттеушілерге арналған бөлек семинарлар;
- Жоспарлау, деректер өңдеу, есепке арналған шаблондар;
- Асинхронды рефлексия үшін опциялар.

Оқушыларды тарту әсіресе бастапқы кезеңде сақталды—кейбірі жаңа әдістерге күмәнмен қарады. Бұл бізге төзімділік пен кіші жеңістер маңыздылығын көрсетті. Мысалы, бір мұғалім бастап 5 минут ғана еркін оқу уақытын берді де, уақыт өте келе оны оқу шеңберіне дейін кеңейтті.

Мұғалімдердің саулығына көңіл бөлу бізге ІӨЗ жетістігіне ықпал ететінін түсіндірді. Біз өзін-өзі күту және топтық қолдау тақырыптарын семинарларға енгіздік.

Зерттеу қауымдастығының ойлары

Нина С. (бастауыш сынып мұғалімі):

«Бұрын мен мазмұн жеткізуге міндетті деп ойлайтынмын. Енді оны оқушылармен бірге құрудамын. Олардың ойлары әр күн сайын таң қалдырады.»

Әлия Ш. (қазақ тілі мұғалімі):

«Оқушыларға кітап шеңберін ұйымдастыруға мүмкіндік бергенде, мен бұрын көрмеген жалынды көрдім. Олар мектеп газетінен кітап ревьюлерін жазды.»

Координатор Карина К.:

«Мен мұғалімдердің әдістерге ғана емес, сұрақ қоюға, дәстүрді сынауға және жауапты түрде инновация енгізуге қабілетті екенін көрдім.»

6-сынып оқушысы:

«Мен оқуды қызықсыз деп ойлайтынмын. Ал жекпе-жек кітаптарды оқып, әріптестермен талқылаған кезде, біз шын мәнінде тергеуші болғандай болдық.»

Бұл пікірлер ІӨЗ білімгер мен педагогтың, өзгеріс жасаушы ретінде жеке тұлға ретіндегі идентичностарын қалай өзгерткенін көрсетеді.

Қорытынды және келешек

- Тұрақты өзгеріс – ұлағатты педагогтардан басталады.
- Оқушы даусы – оқу мотивациясының маңызды қозғаушысы.
- Бірлескен жұмыс инновацияны жандандырып, білімді тереңдете түседі.

Келесі зерттеу циклі «Сұрау және рефлексия арқылы төзімділікті құру» деп аталуы мүмкін; бұл метакогниция мен эмоционалдық интеллектінің мотивацияға және академиялық жетістікке қалай әсер ететінін зерттейді.

Іс-әрекетті зерттеу – жай жоба емес, бұл ұғымға айналды: құмарлықты бағалайтын, әртүрлі дауысты сыйлайтын және әрбір білімгердің әлеуетіне сенетін ой-тұжырым. Әрбір цикл сайын біз рефлексивті, жауапты және төсімді мектеп қауымдастығына жақындаймыз. Болашақта біз бұл жұмысты Астанадағы басқа мектептермен үйлестіріп, әдістемелер мен нәтижелерімізді кеңінен бөлісу арқылы әсерімізді күшейтуді жоспарлап отырмыз.

2024–2025 оқу жылында Астана қаласындағы № 60 мектеп-лицейде жүргізілген іс-әрекетті зерттеу оқушылардың мотивациясын және оқу қызығушылығын айтарлықтай арттырды. Ынтымақтастық, рефлексия және ғылыми зерттеулерге негізделген стратегияларды дәйекті қолдану арқылы біздің 35 оқытушы тобы өз сыныптарын оқушыларға бағытталған динамикалық ортаға айналдырды.